

I. RÉSZ – INFORMÁLIS PIACHELYEK

Debreceni Zsibvásár

MASZLAG FANNI⁸

ABSZTRAKT

A kutatás során a debreceni Zsibvásárt figyeltem meg. A tanulmány elején a piac működési szabályzatát, infrastruktúráját, eladók-vevők összetételét vizsgáltam, majd két interjúval zárul a tanulmány.

KULCSSZAVAK: Debrecen, Zsibogó, használt és új áruk, szórakozás

ABSTRACT

Flea Market of Debrecen

In my research I observed the Zsibogó in Debrecen. At the beginning of the study I observed the market's rules, infrastructure, the composition of sellers and buyers. The research ends with two interviews.

KEYWORDS: Debrecen, Zsibogó, new and used goods, entertainment

A debreceni Zsibogó (vagy ahogy a helyiek nevezik Zsibi) szinte önálló „kulturális” élmény a lakosok számára.⁹ Ez nemcsak egy hely, ahol „mindent” meg lehet találni („mert ami nincs a boltban, na azt biztos megtaláljuk akkor a Zsibiben”), és el lehet adni, hanem egy olyan piac, ahol rengeteg ismerőssel összefuthatunk, és jól beszélgethetünk egy jó lacipecsenye vagy lángos mellett. Ugyan az árusok szerint a forgalom az utóbbi időben egyre csökken, és így nem minden esetben éri meg állandó helyet bérelni, hanem elég csak napi díjat fizetni, ennek ellenére kitartóan kijárnak árulni, már csak a társaság miatt is.

⁸ A Debreceni Egyetem hallgatójaként 2016-ban készítette a tanulmányt.

⁹ A Zsibogó a rendszerváltás előtt is különös színfolt volt a cívisváros életében: „Az volt a hely, ahol senki nem érezte a „szocializmus fojtogató légkörét”, ezért több volt, mint egyszerű piac.” <http://www.haon.hu/vaskereszt-es-jugoszlav-konyak/2583165> (Utolsó letöltés: 2017.05.11.)

I. RÉSZ – INFORMÁLIS PIACHELYEK

A debreceni Zsibogó a város központjától kb. két km-re terül el, a város keleti részén. Bérloői, használói és vásárlói részére házirend van érvényben. A határozat¹⁰ előírja a piac területén tartózkodók viselkedési magatartását, de kiterjed az értékesítőkre, üzemeltető alkalmazottjaira és mindenkire, aki a piac területén tartózkodik. A Zsibvásár nyitvatartási rendje: hétfőtől vasárnapig 6-tól 18 óráig, munkaszüneti napokon zárva tart.

A piac területén lehet saját pavilont bérelni, valamint különféle asztalok szolgálják az adásvételek nyélbe ütését. Az asztalbérlésnél az üzemeltető – előre megírt szerződésben – a megbeszélte sorszámú asztalt adja a helyhasználó számára. A napjeggyel rendelkező, időszakos árusok a fennmaradt, szabad asztalok használatára jogosultak, amiket 7:30 után foglalhatnak el, érkezési sorrend szerint. Amint az árusítást megkezdik, kötelesek a helypénzt megfizetni az üzemeltető alkalmazottjának. A vevők a piac területén kívül, az árusok azon belül parkolhatnak.

Kutatás módszertana

Három alkalommal végeztem nem résztvevő megfigyelést a Zsibogóban, előzetes tapasztalataim alapján olyankor, amikor a legtöbben mennek a piacra: egy pénteki, egy szombati és egy vasárnapi délelőttöt (8 és 12 óra között) választottam ki.

Mind a három alkalommal megérkezésemtől 10 percet szántam arra, hogy a piaccal szembeni zebránál megállva figyeltem a buszról leszálló, kocsiból kiszálló, biciklivel érkező zsibogói vásárlókat. Ezután a Zsibibe betérve végigmentem az egyes sorokon és megfigyeltem az eladók, árusok elrendeződését. A sorokon többször végighaladtam, 1-2 árusnál többször is megálltam, vissza-visszatértem, szem- és fültanúja voltam több alkufolyamatnak, beszélgetésnek.¹¹

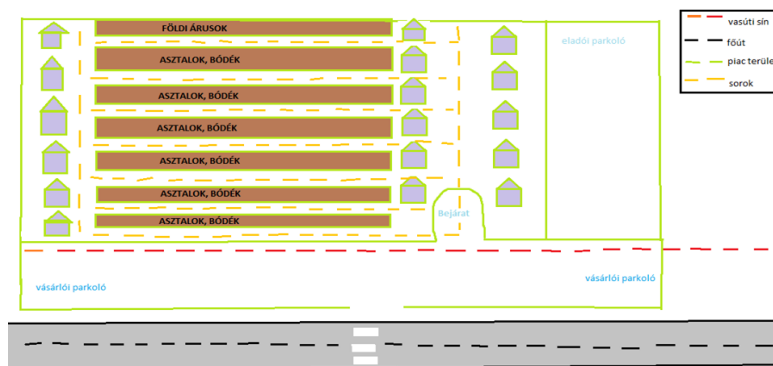
A nem résztvevő megfigyelés mellett két eladóval készített interjú és egy vásárlóval végzett sétáló interjú segítségével igyekeztem minél teljesebb képet kapni a piac működéséről, a piaci mechanizmusokról, illetve a vásárlókról és az eladókról.

¹⁰ A határozat előírja, hogy a piac területén csak kistermelők, kereskedők és őstermelők árusíthatnak és értékesíthetnek. A területre való belépéssel a kereskedők hozzájárulnak személyes adataik megosztására az üzemeltetővel, ilyen beleegyezésnek minősül pl. a szerződés megkötése, helypénz befizetése is. Akinek nincs érvényes napjegye, szerződése, annak el kell hagynia a piac területét. A rendelet kötelezi a kereskedőket, bérloőket, őstermelőket nevük és „őstermelői azonosítójuk” feltüntetésére az asztalokon (bár sok helyen én nem láttam ilyet). <http://www.kozteruletfulugyelet.hu/Piacokv%C3%A1s%C3%A1rok/V%C3%A1s%C3%A1rok/V%C3%A1s%C3%A1rokfelsorol%C3%A1sa.aspx> (Utolsó letöltés: 2017. 05.11.)

¹¹ Például taktikának tartom, amit az egyik vásárló alkalmazott az alku folyamán, amikor visszakerdezett, hogy: „akkor még egyszer, mennyi is lesz együtt ez a sok együtt?”, jelezvén az eladónak, hogy ő most mennyi mindent vett az olcsóbb végösszeg reményében.

I. RÉSZ – INFORMÁLIS PIACHELYEK

A piac szerkezete

2. kép: A piac rajza

A piac területén 20-22 sor van (elég nehéz néha elkülöníteni egymástól a sorokat). A bejáratnál bal kéz felől egy ázsiai férfi árult: kávét, mosóport, csokoládét stb. Jobb kéz felől egy néni árult: diót, mákot, különböző magvakat, káposztát, salátát, paradicsomot, paprikát, fokhagymát stb. (majdnem annyi mindent, mint egy zöldséges, de annál kicsit kevesebbet). Továbbhaladva a „főúton” jobb kéz felől, jön a zöldséges, majd az édességes (bár elég sok teafű, kávé, pástétom is található ott). Ezután változik kicsit az áruk összetétele és jön az új-használt elektronikai cikkes, mobiltelefonos, majd a ruhaneműk. Bal kéz felől 2 büfés bódé állt: egy lángosos és egy hurka-kolbász-sült hal büfé.

Ezen az oldalon tovább, beugró sorok vannak/voltak, ahol fehérneműk, ruhaneműk, edényes, függönyös, paplanos, kulcsmásoló, műszaki cikkek-szerszámok, esernyős, női kiegészítők, piperés, parfümös árusok árultak. A sorok végén a „főúttal” párhuzamosan lévő soron kabátot-ruhákat, kínai és használt cipőket, ócskaságokat, műszaki cikkeket árultak. Legtöbbször bódékban, asztalokon árultak, de a piac legvégén földön árusító árusokkal is találkozhatunk, akiknek már nem jutott asztal (ez a legutolsó sor, a bejáratától legtávolabb eső része a piacnak). Itt a legtöbbször használt műszaki cikkeket, ócskaságokat, használt könyveket, CD-ket, lemezeket, kazettákat, újságokat árulnak.

Árusok, áruk, vásárlók

Az általam vizsgált három napon férfiak voltak többségben az árusok, akik inkább elektronikai (mobiltelefon, konyhai felszerelések stb.) és műszaki cikkeket (csavarhúzó, kalapács, fúró stb.), használt barkács dolgokat, alkatrészeket árultak. A nők

I. RÉSZ – INFORMÁLIS PIACHELYEK

ruha- és fehérneműt, zöldség-gyümölcsöt, kozmetikumokat, piperekellékeket (szappan, tusfürdő, hajgumi stb.) árusítottak.

Sok eladó kényelmes kis székén ült a bódék, pavilonok, asztalok előtt, mellett és mögött. Sokuk kispárnát tett a székre a kényelem érdekében, és voltak olyanok is, akik a hidegre való tekintettel betakarták magukat kispaplójukkal. Az asztalok elrendezése is különbözött árunként és nemenként is. A „női” asztalok sokkal átláthatóbbak, rendezettebbek voltak. A fehér- és ruhaneműsnél a bódéknál felakasztva is lógtak le ruhadarabok. A férfiak asztalain nagyobb volt a káosz, sokszor alig lehetett elkülöníteni egymástól az egyes szerszámokat, de nem is ezzel „fogták” meg vásárlóikat, hanem a jó marketinggel: „Ó, hát ezt egyszer, ha használtam, semmi baja nincs, nézze meg, legalább bejártam magának.”

3. kép: Ázsiai árus bódéja és roma vásárlói

A legforgalmasabb asztalok, bódék áruik tekintetében igen eltérőek voltak. A legtöbben a bejáratnál álló „mindenes” bódénál voltak – ahol a kávétól kezdve a mosóporig minden megtalálható volt (itt árult az ázsiai férfi) – ezután egy piperés hölgnél, akit a gyerekek csak hajgumis néninek hívtak a sok színes hajgumi miatt, majd a zöldségesnél.

A piacon kínált áruk zöme kínai, illetve használt, összeguberált ócskaság. A piac előtt (azon kívül) járkáló árusok jobbra cigány/roma származásúak, akik áruikat Romániából, Ukrajnából hozták be. Portékájuk között megtalálható volt a paplan, pléd, kés. Ők a piac előtti parkolóban, a zebrán átmenve a buszmegállóban fel-alá mászkálva próbálták árulni termékeiket. Rájuk sokkal inkább volt jellemző, hogy leszóltották a vevőket. Leggyakrabban használt kifejezésük: „Maga mennyit adna érte?!” A megfigyelt idő alatt nem láttam, hogy sokat árultak volna. Az árak feltüntetése gyakran elmaradt, ezért a vásárlóknak folyamatosan érdeklődni kellett az árak

I. RÉSZ – INFORMÁLIS PIACHELYEK

után. Észrevettem, hogy az elsőként mondott árakat mindig sokallták a vevők. Ezt tágra nyitott szemmel és egy szájhúzással fejezték ki, s vagy továbbmentek, vagy elkezdtek alkudozni. Ha az árus látta, hogy a vevőnek tetszik az áru, de sokallja az árat (és ők már nem akarnak lejjebb adni), és hogy biztosan legyen valami kis hasznuk (pl. fehérneműsnél), akkor kiraktak elé még három-négy hasonló terméket, ami olcsóbb volt. Sokan a bódéból, az asztal mögül folytatták le az üzletet (ami meglátásom szerint gyakran gátolta a sikeres üzlet nyélbe ütését, mivel az asztal az eladó és vevő között egyfajta gátat képezett, s így nem jelenhettek meg olyan kommunikációs formák, mint az érintés, vagy szó szerint termék a vevő arcába nyomása, amelyek elősegíthették volna az eredményes árueladást).

Az utolsó nap elbeszélgettem két árusal: egyikük egy férfi ócskás volt, másikuk egy pipereholmikat áruló nő.

A férfi egy 55 év körüli ócskás árus, aki foglalt bódéjában minden szombaton és vasárnap kint árul a Zsibin, noha jól fizető munkája van. Az áruit otthonról, barátaitól, ismerőseitől szerzi be. Amire már nincs szüksége, azt eladja, miért is porosodjon otthon és fogja a helyet. Barátainak, ismerőseinek van, hogy fizet egy jelképes összeget az árukért. A legtöbb vendége visszajáró vevő. Mindig valami újdonságban reménykedve mennek hátra a sorba, hátha látnak valami újat, érdekeset nála. Nem volt még olyan hétvégéje, hogy ne adott volna el valamit. Közvetlen személyiség és nem rámenős a vevőkkel szemben. Azzal tudja leginkább megfogni az embereket, hogy nemcsak az áruiról beszél, hanem hétköznapi dolgokat is belevisz a beszélgetéseibe („*valamit mindig beszélünk az időjárásról mindenkivel*”). Fiatalabb korában még csak alkalmilag járt ki árulni, és napijegyet váltott, de legtöbbször ő maga is csak vásárolt. Szerinte manapság jóval kevesebb ember van a piacon, mint régen volt („*a hétköznapiokról nem is beszélek*”). A vevők összetétele is megváltozott, most többségben idősek, romák/cigányok járnak ki és csak kevés család. Szeret nagyon a piacra járni, szereti az embereket, a piaci közeget. Ez számára egy kikapcsolódási lehetőség, ami mindennél többet ér, nem számít, hogy árul-e vagy sem: „*Mindig szerettem piacra járni, szerettem ezt a közeget, ezeket az embereket. Nekem ez kikapcsolódás. Ha nem árulnék semmit, akkor is kijönnék, már a társaság miatt is*”.

A hölgy (50 év körüli és állandó munkaviszonnyal rendelkezik, aki számára a piacon árusítás csak egy „hobby”) az árut budapesti kínai nagybani árusítóktól szerzi be, illetve nagytételben rendel (például a kézzel készített szappanokat). Szombaton és vasárnap jár ki csak a piacra, de akkor mindig ad is el valamit. Mikor közelednek az ünnepek, jobban és többet tud árulni (hiába nem kedvez az időjárás), mert sokan karácsonyi ajándéknak veszik tőle a szappankülönlegességeket és a gyerekeknek a színes csatokat, gumikat. Nem rámenős a vásárlókkal szemben, mert fél, hogy elijeszti ezzel őket. Sok vevője visszajáró vendég, akikkel hosszasan el tud beszélgetni családi dolgokról. Nagyon szereti a gyerekeket, és örül neki, mikor elégedett vásárlói

I. RÉSZ – INFORMÁLIS PIACHELYEK

visszatérnek gyermekeiknek újabb kiegészítőket venni. Gyakran az új ügyfeleket is a régi vevői küldik. Kifejezetten szereti a vásárlók kezébe adni portékáját, hogy ezzel is bizonyítsa annak minőségét. Már négy éve árul a piacon, és szerinte is évről évre egyre kevesebb ember jár ki hétvégeként vásárolni.

A *vásárlók* életkora változatos volt, a másfél év körüli babától a hetven éves nénikéig (leginkább pénteken volt jellemző az idősebb generáció részvétele a piacon, feltételezem részben azért, mert ők tudták mit akarnak vásárolni, pénteken van az árufeltöltés). Sokan családotstul jöttek ki (körükben leginkább a gyerekek ruházódása és a játékok megvétele volt a cél), de akadtak férfitársulások is. A látottak alapján sokan lehettek a visszatérő vendégek, mivel nevükön szólították egymást az eladóval, és hosszasan csevegtek.

A férfiak sokkal közvetlenebbek voltak, jobban hagyták, hogy az eladó (leginkább ha férfi), vállukra tegye a kezét. A férfiak hamarabb mentek bele különböző alkufolyamatokba (amit általában sikerrel zártak). A nők ennél visszafogottabban és ritkábban kezdeményeztek alkut. Rájuk inkább volt jellemző a bódé, asztal elhagyása az esetleges magas ár hallatán. Ennek ellenére mégis több nőnél láttam szatyrokat, mint férfinál.

Sok vevőn látszott, hogy nem a vásárlás az elsődleges céljuk, hanem a heti programok egyike a Zsibiben való mászkálás. Öltözetüket illetően, sok jól szituált, jól öltözött vásárló volt kint a piacon a három nap alatt, akik nem minden esetben vásároltak, hanem csak a „kikapcsolódás” miatt mentek ki, de akadtak alsó társadalmi osztályokból jövő vevők is pl.: mackónadrágos, kopott farmeres roma/cigány, vagy kinyúlt, megkopott kabátú idős bácsi. A cél viszont jobbára azonos volt, kimenni a piacra és jól érezni magukat.

A pénteki napon inkább roma/cigányok voltak a piacon. A roma/cigány kuncsafatok hamarabb kezdtek alkudozni, mint a többiek, s habitusukból adódóan hangosabbak, feltűnőbbek voltak. (Ismerőseiknek egyik helyről kiabáltak át a másik helyre, ha ugyanazt a portékát olcsóbbnak látták.)

Egy napsütéses szombati napon egy ismerősöm végigvitt az általa megszokott piaci útvonalán. A piac bejárata előtt találkoztunk, ahol a nagy tömeg miatt csak alig vettük észre egymást. Megkértem, hogy menjünk végig azon az útvonalon, amit Ő minden hétvégén megtesz a piacon, és hogy meséljen egy keveset, hogy miért is azoknál az árusoknál állunk meg, ahol megállunk. Első megállónk a zöldséges bódé volt. Szeret informálódni a piacon lévő zöldség-gyümölcs árakról, mert így tudja összehasonlítani a közelükben lévő szupermarket áraival. Ezután majdnem az összes műszaki cikke (használt és új) bódénál megálltunk. Megfogdostuk, kipróbáltuk a termékeket, érdeklődtünk azok ára felől, és ahol tudtunk, alkudtunk.

I. RÉSZ – INFORMÁLIS PIACHELYEK

4. kép: A beszerzett kis szépség

szüksége van rá, hanem mert így szereti lezárni a beszélgetést a barátjával. Most ezeket a szekrényajtó zsanérokat sikerült beszereznünk.

Egy órát töltöttünk kint a piacon, mikor elindultunk a kijárat felé. Először nem akartam megkérdezni, hogy miért ezeknél a bódéknál álltunk meg, mert tudtam, hogy gépészmérnöki végzettsége van, és ez az érdeklődési köre. De aztán elmondta, hogy azért ide jön „mert itt érzem jól magam, ezeknél az árusoknál találok mindig olyat, amire szükségem van és ismerem már őket vagy ezer éve, úgy jövök ki hozzájuk, mint barátaimhoz, akikkel ilyenkor tudok beszélgetni.”

2500 Ft-ról alkudtuk le 2000 Ft-ra. Én kifejezetten sikeresnek tartottam az üzletet, bár kísérlöm szerint mehetünk volna még lejjebb, ha nem mondom rá az áment a 2000 Ft-ra, (mivel nekem adta át az alkudozás jogát így beletörődött).

Ezt követően a piac végén lévő, földön áruló árusok portékáit vettük szemügyre (bár nem volt úti célunk, de el kellett haladni előttük, ha a kedvenc ócskásához akartunk eljutni). Itt nem időztünk sokat, csak végignéztük, hogy mit rejtenek az egyes ládák. Végül megérkeztünk a kedvenc ócskásához. Minden hétvégén megáll itt, elbeszélget az eladóval az aznapi árufelhozatalról, a sikeres eladásokról, még néha a heti focimeccs is belefér. Mindig vesz ennél a bódénál valamit, de nem azért, mert

5. kép: A zsanérok